

Федір Вшивков — зоолог та ектопаразитолог Криму

Ігор Євстаф'єв, Ігор Загороднюк

Кримська республіканська санепідстанція (Сімферополь)
e-mail: zoeco@gmail.com orcid: 0000-0003-1586-8411

EVSTAFIEV, I., I. ZAGORODNIUK. Fedor Vshivkov, a zoologist and ectoparasitologist of the Crimea. — An essay about a researcher of mammals of the Crimea, a graduate of Perm Pedagogical Institute (1951), who was assigned to the Crimea, where he worked as a researcher at the Crimean branch of the Academy of Sciences of the UkrSSR, and from 1956 was an assistant in the Department of Zoology and later a teacher in the Department of General Biology at the Crimean Pedagogical Institute. The main directions of his scientific activity were terrestrial mammals of the Crimea and their ectoparasites. He authored two monographs: 'Harmful rodents of the Crimea and their control' and 'Beasts: Wild mammals', as well as dozens of scientific articles.

Біографічні деталі

Федір Миколайович Вшивков народився 24.06.1920 у Пермі. У 1938 р. Федір вступив до Уральського індустріального інституту ім. С. М. Кірова, де навчався до 06.1941. З початком війни пішов на фронт (Західний фронт). У листопаді 1941 р. потрапив у оточення у Смоленській обл., де організував партизанський загін. У 1942 р. навчався в розвідшколі при Смоленському штабі партизанського руху, після чого його тричі «закидали» в тил противника. Нагороджений багатьма орденами й медалями. У березні 1945 р. демобілізований з армії інвалідом II групи. Після лікування (1946–47 рр.) вступив до Пермського педінституту, який закінчив улітку 1951 р. У цьому ж році переїхав до Криму, де працював лаборантом, молодшим науковим співробітником Кримської філії АН УРСР. Наприкінці 1956 р. Федір Миколайович вступив до аспірантури Кримського педінституту, яку успішно закінчив у 1959 р., після чого там же працював асистентом кафедри зоології¹.

Ключові наукові доробки

Основні напрями наукової діяльності Ф. М. Вшивкова — наземна теріофауна Криму та ектопаразити ссавців. У 1954 р. він опублікував роботу «Шкідливі гризуни Криму та заходи боротьби з ними», яка мала велике наукове та практичне значення (Вшивков 1954).

¹ Архів: ГАРК, ф. Р-21, оп. 10, л. 42, 39 л., http://museum.cfuv.ru/veterans/war/they_battled

Рис. 1. Вшивков Федір Миколайович (віком приблизно 40 років). Фото з архіву О. І. Дулицького, якому його надіслала Наталя Кисельова.

Рис. 2. Кафедра зоології Кримського педагогічного інституту ім. М. В. Фрунзе (60-ті роки). На фото: перший праворуч — проф. С. Л. Делямуре; п'ятий ліворуч — проф. О. С. Скрябін.

У 1964 р. Ф. М. Вшивков опублікував у серії «Природа Криму» брошуру «Звірі: Дикі ссавці». В основі брошури — дані з літератури та багаторічні особисті спостереження автора. До неї увійшли деякі ще не опубліковані відомості про кажанів та інших мало вивчених тварин, а також матеріали архіву Кримського товариства мисливців і рибалок (Вшивков 1964). Прикладом теріологічної роботи є стаття «Сучасний стан фауни рукокрилих Криму» (Константинов *et al.* 1976).

Більшу частину наукових досліджень Ф. М. Вшивков присвятив вивченню ектопаразитофауни наземної теріофауни. Він детально вивчив та опублікував зведення за фауною іксодових, гамазових і червонотілкових кліщів, а також бліх Криму. Значний внесок він зробив і у вивчення їхньої біології та екології, описав ряд нових для науки видів ектопаразитів. Як приклад — його роботи «Блохи (Suctoria) Криму» (Вшивков & Скалон 1961) і «Гамазові кліщі рукокрилих Криму» (Вшивков 1963). Завдяки цим дослідженням Ф. М. Вшивков заклав міцний фундамент для подальших екопаразитарних та епізоотологічних досліджень природних осередків зоонозних інфекцій на території Криму.

Чесноти, захоплення, визнання

Федір Миколайович Вшивков, за спогадами колег, був ерудованим зоологом широкого профілю, який залишив низку солідних засадничих регіональних публікацій щодо ссавців та їхніх членистоногих ектопаразитів. Проте

розкритися цьому талановитому зоологу в рамках Кримського педінституту не вдалося з низки об'єктивних та суб'єктивних причин. Зокрема кафедру зоології з 1949 р. очолив проф. С. Л. Делямуре, під керівництвом якого вся кафедра повністю зайнялася вивченням гельмінтів морських ссавців. На цей час (1950–1960-і роки) припав розквіт китобійного промислу, що сприяло стати кафедрі світовим центром з вивчення гельмінтів морських ссавців. Так тривало і за керівництва кафедрою учнями С. Делямуре — проф. О. Скрябіним та проф. М. Юрахно.

Федір Вшивков, який займався вивченням наземної фауни Криму та ектопаразитів, явно не вписувався в русло досліджень, що проводилися на кафедрі зоології. Тому йому довелося працювати на кафедрі дарвінізму, що збіглося з часом, коли у радянській біології процвітала лисенківщина. Федір Миколайович, який мав природничо-наукове мислення, відчував внутрішній конфлікт з офіціозом, через необхідність перебувати у постійній суперечності зі здоровим глуздом і науковою істиною. Читаючи лекції з дарвінізму, йому доводилося обмежувати себе у викладі навчального матеріалу, що, зрештою, призвело до глибокої депресії, і як наслідок — він рано пішов на пенсію. Свою науково-педагогічну діяльність він завершив у 1976 році на посаді старшого викладача кафедри загальної біології Сімферопольського держуніверситету. У наступні роки він розпродав і роздарував свою багату бібліотеку, припинив контакти з колегами й помер у забутті та повній самоті...

Література

- Вшивков, Ф. Н. 1954. *Вредные грызуны Крыма и меры борьбы с ними*. Крымский ФАН СССР. Крымиздат, Симферополь, 1–52.
- Вшивков, Ф. Н. 1963. Гамазовые клещи рукокрылых Крыма. *Проблемы паразитологии*. АН УССР, Киев, 324–326.
- Вшивков, Ф. Н. 1964. *Звери: Дикие млекопитающие*. Крым, Симферополь, 1–88.
- Вшивков Ф. Н., О. И. Скалон. 1961. Блохи (Suctoria) Крыма. *Труды научно-исслед. противочумного института Кавказа и Закавказья*, 5: 138–155.
- Константинов, А. И., Ф. Н. Вшивков, А. И. Дулицкий. 1976. Современное состояние фауны рукокрылых Крыма. *Зоологический журнал*, 55 (6): 885–893.

ЄВСТАФ'ЄВ, І. Л. І. В. ЗАГОРДНЮК. Федір Вшивков — зоолог та ектопаразитолог Криму. — Нарис про дослідника ссавців Криму, випускника Пермського педінституту (1951), який отримав розподіл у Крим, де працював науковим співробітником Кримської філії АН УРСР, а з 1956 р. — асистентом кафедри зоології, а пізніше — викладачем кафедри загальної біології Кримського педінституту. Основні напрями наукової діяльності Ф. М. Вшивкова — наземна теріофауна Криму, а також ектопаразитофауна. У його активі є монографії «Шкідливі гризуни Криму та заходи боротьби з ними» та «Звірі: Дикі ссавці» й десятки наукових статей.